

Дівчина з ведмедиком (скорочено)

Віктор Петров (Домонтович)

Віктор Петров (Домонтович)

Дівчина з ведмедиком

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

Розповідь у творі ведеться від першої особи – Іполита Миколайовича Варецького.

I

Якось у листопаді 1922-го до Іполита завітав Семен Кузьменко. Іполит жив у темній, холодній і вогкій кімнаті. Він викладав в трудшкoлі і мав декілька лекцій у профшкoлі й технікумі. Побут Іполита бажав кращого. Коли прийшов Кузьменко, Іполит саме смажив ячмінні зерна на каву і варив картоплю. Спочатку Іполит не впізнав незнайомого військового в зеленій будьонівці з п'ятикутною зіркою. Іполит подумав, що це прийшов якийсь завклубу запропонувати йому виступити у військовій частині з лекцією. За лекцію можна було одержати місячний червоноармійський пайок: борошно, олію, сіль, м'ясо, пшоно, сірники, мило...

Іполит не бачив Кузьменка з 19-го року. 1918-го року Кузьменко брав участь у січневому повстанні, 1919-ого року він був головою завкому, куди Іполит входив як представник інженерної секції. Перед приходом денікінців Кузьменка мобілізували на фронт, і з того часу він зник, потрапивши у вир революції. Іполит згадав січень 1918-го року: Семен стояв, вартуючи на розі Глибочиці й Кадетського шосе. Вони з Іполитом палили цигарки, обговорювали становище: з півночі наближався Муравйов, ішли чутки про польські легіони, що нібито незабаром мають встряти в боротьбу за Київ, починали глухо говорити про німців. Згадавши січень 1918-ого року, Іполит пізнав Кузьменка.

Семен приніс велику білу паляницю. У ті напівголодні роки малий учительський заробіток дуже рідко дозволяв Іполиту з'їсти таку паляницю. Кузьменко розповів, що приїхав цими днями до Києва з Туркестану, де начбригом оперував на басмацькому фронті. Тепер, після демобілізації, планує відновити завод, хоч зараз на місці заводу пуста. Кузьменка підтримали у парткомі, і він вірив, що завод буде, а от Іполит сумнівався, бо не було грошей, палива, заліза, робітників, зв'язку з закордонними ринками.

II

У губвиконкомі з прихильністю поставились до думки Кузьменка відновити працю на металургійному заводі. Держплан підтримав проект. На початку 1923-ого почались засідання, що мали розробити план відбудування мертвого заводу. На цих засіданнях Іполит познайомився з Олександром Владиславовичем Тихменєвим, що приїхав з

Москви, як представник Вищої ради народного господарства. То був літній чоловік, грубенький, в золотих окулярах, з сивим волоссям. Тихменєв, киянин, служив у Москві, а родина його жила в Києві. Чоловік мав сивенькі вуса й коротку борідку і виділявся бадьорою життєрадісністю. На одному з чергових засідань Іполит виголосив доповідь про реконструкцію хімічної лабораторії на заводі. Його доповідь Тихменєву сподобалась.

За декілька днів перед закінченням засідань Тихменєв спитав Іполита, чи вчителювання повністю його забезпечує. Від прямої відповіді Іполит спробував ухилитись. Олександр Владиславович сказав, що учительська платня тепер досить незначна і вчителі не ухиляються від приватних лекцій. Іполит зізнався, що в нього педагогічний досвід дуже незначний, в педагога він потрапив випадково, тільки через те, що припинилася робота на заводі й після закриття йому залишалося або виїхати на провінцію, на поліські торфозробки, або ж у Києві взятись за викладання. Тихменєв попросив Іполита викладати двом його дочкам деякі предмети і запропонував два червінці на місяць за три півторагодинні тижневі лекції. Іполит погодився, бо розумів, що така платня значна. За ці гроші він сподівався обідати щодня.

III

Стара Тихменєва – Мар'я Семенівна, прийняла Іполита щиро, просто і ласкаво; 18-літня Леся привітливо й стримано, 16-літня Зина з насмішкованою іронічною бравадою. Після продимленої вогкої печерної кімнати Іполиту було чудно увійти в чисту, простору, світлу, теплу квартиру Тихменєвих. Чоловік у великих черевиках, солдатськими обмотками до колін, зеленими, захисного цвіту штанами, широкою толстовкою й тріснутими окулярами аж ніяк не пасував до цієї обстановки. Вперше він прийшов ще й з саночками, з якими після лекцій планував зайти в Американську адміністрацію допомоги, щоб одержати посилку з борошном, цукром, какао, маїсом, кокосовим маслом... Тихменєви подумали, що Іполит просто катався з гірки, бо вони ніколи не належали до категорії "людей з саночками". Вони могли дивитись на саночки як на предмет веселої забавки. Пайок не був для них за життєву проблему.

Мар'я Семенівна дуже любила поговорити та розповіла йому про всі життєві прикrostі, які турбували її на той час. Іполита посадили в м'яке крісло, пригостили кавою з вершками, булочками і маслом. Справу про книжки, підручники, лекції, програми лекцій і години для лекцій він вирішив не з Мар'єю Семенівною, а з Лесею. Дівчина в жестах, окремих висловах, загальній манері була схожа на батька. Вона розповіла про попереднє їхнє навчання, показала підручники, що їх вони студіювали, показала їхню кімнату, де вони мали вчитися. У одній шафі було багато ляльок з тих часів, коли Леся й Зина були ще малими дівчатками. А найбільше там було ведмежат, патлатих і кумедних. Вони належали Зині, і дівчина сама показала їх Іполиту. Дивлячись на Зину, що почала бавитися зі своїм рудим ведмедиком, Іполит думав, що вона є така, як і належить бути дівчинці з синіми очима в довгих панчішках: з капризами й коверзуваннями, з любов'ю до цукерок, з бажанням, розігнавшись, посковзатись на блискуче натертому паркеті, подразнити та поперекивляти вчителів,

з постійним безтурботно-веселим настроєм, коли й гадки немає, що в світі є щось темне, огидне й прикре.

Чоловік відразу побачив, що Зина – зразок порушення норм доброчинного поведіння, бо дівчина трималася з підкресленою задерикуватістю. Чіткий профіль, тонке, блідо-рожеве обличчя, ясна лінія губ, темно-сині, фіалкові очі, по-дитячому задерикуваті – то Зина. Того дня Зина поставила Іполиту зовсім нетактовне питання. Його окуляри не були нові: в одному очкові тріснуло скло, в другому – з дужки випав гвинтик, і він замість гвинтика перев'язав ниточкою, кінчики якої стирчали в обидва боки. Отож, коли Іполит, дівчата і їхня мама обідали, Зина спитала, чи не припускає він, що скло з окулярів може якось ненароком випасти і що кінчики нитки, якою перев'язана дужка, краще було б обрізати, і тоді ці кінчики не стирчали б в обидва боки. Чоловік вгадав її справжній намір подратувати його й зумів вийти без поразки з того ніякового становища. Він сказав, що замість відповіді на запитання, висловлює сподіванку, що згодом, коли вони краще познайомляться, вона подарує йому отого ведмедика, яким оце бавилася. Зина уважно вислухала відповідь і погодилася. Потім схопилася зі свого місця й почала крутитися по кімнаті.

Та дівчина не подарувала йому своєї поразки. Через два тижні після того, як Іполит почав викладати в Тихменєвих, Зина повторила свою витівку. Усі саме обідали. Іполита звичайно після лекції запрошували лишитись пообідати, а він не відмовлявся. Годували в Тихменєвих добре, та й провести годину в теплій кімнаті за тих часів теж було не абищо. У паузі між розмовою, що точилася за обідом, раптом, зовсім несподівано, Зина спитала: "Іполіте Миколайовичу, що Ви робите зі своїми окулярами, коли цілуєтесь? Ви їх здимаєте чи ні?" Збентежена Леся, обурившись з Зини, штовхнула її під столом ногою й ущипнула її. Мар'я Семенівна змогла тільки одне слово вимовити: "Зино!" Іполит відповів, що не мав нагоди спостерігати, не звернув уваги. Зина, побачивши, що Іполит зніжковів, одягла машкару проникливої дитячої покірної ніжності, ласкаво пригорнулася до матері й ніжно гладила її руку. В її очах, проте, стрибали бісенята. Вона сказала матері, що просто хотіла подивитись, як Іполит ніяковіє й червоніє. І хай мама скаже Лесі, що це нечемно штовхатись під столом ногою й щипатись. Леся дивувалася: як у Зини вистачає нахабства після всього сказаного й зробленого ще на когось жалітись і говорити про чемність!..

Поволі Іполит втягувався в родинний уклад Тихменєвих, звикав до дівчат. Коли б не Зина, то від викладання на Староміській вулиці в родині Тихменєвих у нього лишалися б приємні тільки спогади про лагідні години спочинку в м'якому кріслі, про затишну комфортабельність теплих кімнат, про бездоганно виконані письмові Лесині вправи, про її ретельно підготовані відповіді. Але з Зиною все летіло шкереберть. Під час лекцій вона пустувала як мала дівчинка, як учень трудової школи з VI-ої групи.

Бували дні, коли Іполит з важким зідханням і тягарем на серці йшов до Тихменєвих. Зина стежила за кожним його словом і рухом. Чоловік не раз збирався відмовитись од своїх лекцій. Важко було перший місяць, півтора, а потім він звик, втягнувся. Він навчився на удари відповідати ударами. Іполит мав перед Зиною чималу

перевагу: він не губився, і коли йому траплялось програти, він приймав це зі стоїчною покорою. Зині ж бракувало витримки.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

VI

Лекції тривали до травня, а тоді Тихменєви виїхали до Москви, де Олександр Владиславович в одній з підмосковних місцевостей підшукав для своєї родини дачу. Лекції було перервано до осені.

Спочатку Іполит був утішений, відпочивав, але швидко зрозумів, що йому бракує Зини, що прокидається гостре бажання бути з нею. Літо 23-го року принесло йому нудьгу, якої він досі не знав і якої не міг ані заховати, ані перемогти. Кожен новий день приходив порожній, небажаний і непотрібний.

Намагаючись відволіктись в кіно, Іполит серед людей помітив дівчину, схожу на Зину. Дівчина стояла спиною до нього, струнка, в прозорій легкій кофточці, з шапкою каштанового волосся над підголеною шиєю, злегка похитуючись. Це легке ритмічне похитування, сіро-сталеві довгі, улюблені Зинині панчішки й туфлі з вузькими носками на низьких заkabлуках остаточно упевнили Іполита в тому, що це Зина. Та це була інша дівчина.

Якось у вікні трамваю Іполит знову побачив обличчя, схоже на Зинине. Чоловік навіть побіг навздогін, наздогнав трамвай, вскочив на площадку, але, пройшовши весь вагон і оглянувши всіх, переконався ще раз, що це була тільки випадкова побіжна омана. Досить йому було побачити на вулиці подібну сукню, капелюх, струнку постать, дівчину, що її профіль нагадував Зинин, серце його йокало, хололо, тремтіло і, обірвавшись, падало. Хоч знав, що Тихменєви виїхали з Києва й до осені в Київ не повернуться, хотів бачити Зину. Він сподівався, що Тихменєви раптом повернулися до Києва. Мало що в людському житті статися може?

Чоловік роздумував, чи це кохання. Думав, що то просто нудьга канікулярного дозвілля, спека, самота, порожність. Кожного дня він пильнував, коли йтиме листоноша, бо сподівався, що дівчина надішле йому лист.

Одного разу Іполит не витримав і зайшов до Тихменєвих. Він довго дзвонив, поки вийшла служниця Уляна. Іполит збрехав, що хоче забрати деякі свої книжки, які йому зараз дуже потрібні. Уляна ввела його в квартиру. Меблі стояли у білих чохлах, великі картини були затягнені марлею. Чоловік почав згадувати, як Зина вихорем, сковзаючись по паркету, вилітала йому назустріч, щоб з криком: "Леся, мама, Іполіт Миколайович прийшов на лекцію!" кинутись назад. Сьогодні ніхто не вибіг йому назустріч. Узявши книжки, що послужили йому за привід одвідати Тихменєвих, Іполит вийшов з квартири ще стомленіший, розбитіший, розгубленіший, ніж увійшов. Він продав ті книжки якомусь букіністові, а за гроші напився. Так день, так другий, так третій. Він пив, а вдома засинав маячливим, розмореним, спітнілим, важким сном.

Іполит не витримав цього катування, продав якусь золоту дрібницю, що ще

залишалась у нього непроданою в голодні роки, і на ці гроші поїхав до Москви. Він ледве домігся, щоб його пустили в кабінет Тихменєва. Чоловік прийняв Іполита між двома засіданнями. Він не висловив здивування, побачивши Іполита, і не спитав, чому він опинився так несподівано тут, у Москві. Він запропонував Іполиту приїхати на дачу і погостювати в них. Іполит відмовився, подякував і попрощався.

Того ж таки дня Іполит їздив на дачу, але до Тихменєвих не зайшов. Ця постанова не йти до Тихменєвих прийшла випадково й раптом. Його зупинила думка: навіщо він сюди приїхав і що має сказати? Його бажання згасло. Він знов був тверезий і стриманий. У Києві він взявся знов за працю. Нерви Іполита заспокоїлись, повернувся сон. Коли ж він знов відчув самоту, то згадав про Мар'ю Іванівну.

V

Мар'я Іванівна – учителька тієї ж школи, де Іполит почав викладати з зими року 1921-22-го. З того ж часу почалось їхнє знайомство і приятелювання. Він приходив до неї, або вона до нього. Іполит допомагав їй з дровами, допомагав донести додому пайок чи якимось придбати на виплату крам. Коли він діставав іноді спирт, вони розводили його й пили горілку у холодній з обідраними шпалерами, перегородженій шафами кімнаті, і тоді ця кімната здавалась теплою й принадною. Коли щастило продати дещо з речей, смажили яєшню, пекли на салі млинці й пили з сахарином настій яблуневого листу.

Мар'я Іванівна не брала не себе жодних перед ним зобов'язань, але не вимагала нічого й для себе. Зі школи вони виходили разом, коли смеркалось. Іполит думав про свою роботу над кальцієвими сполученнями, про замовлений переклад статті з німецького хімічного часопису, про те, що вдома для каганця немає гасу й що тому сьогодні не прийдеться писати; про незмінний пшоняний кандьор, що треба зварити. Вона думала про учнівські зошити, що їх назавтра треба виправити, про той же пшоняний кандьор і про не нарубані для грубки поліна.

Цього року Мар'ї Іванівні припало викладати на першій зміні, Іполиту – на другій. Після лекцій він йшов працювати в лабораторію, вона бігла в учительський гурток з перепідготовки. Він перестав варити дома кандьор і обідав звичайно в робочій столовці. Вони зустрічались все рідше й рідше. Але на літніх канікулах вони знову почали зустрічатися.

Вона зустріла Іполита радісно, без будь-яких докорів. Між ними були ніжні стосунки, і чоловік називав її Марусею. У його душі був невимовний жаль до неї. Канікули підходили до кінця, тому Іполит і Мар'я Іванівна не їхали на село, як планувала вчителька, та й грошей лишилося обмаль. Зате вони кожного дня переїздили на інший берег і проводили цілий день на Дніпрі. Знайшовши відлюдне місце, вони купалися, лежали, насолоджувалися сонцем і тишею. Обидвоє розуміли неминучість розлуки й допивали недопите в коханні. Вони не говорили за розлуку, але було ясно, що ці зустрічі – востаннє і що це літо вже ніколи не повториться вдруге.

На початку зими 1923-24-го року Іполит міг, нарешті, кинути школу, де вчителював всі голодні роки від року 1921-ого. Тепер їм Мар'єю Іванівною більше не доводилося вертатися вдвох з лекцій чи то зі шкільної ради. Вони жили в різних кінцях міста. В

Іполита не було вільної хвилини, щоб забігати до Мар'ї Іванівни. Він перейшов зі своєї задрипаної кімнати в нове просторе помешкання у старої Дударихи з двох кімнат, гарно мебльованих, чистих і теплих, з правом користування ванною. З заводу повертався пізно ввечері. Усе було принесено на жертву заводові, директором якого став Кузьменко. Від лекцій в Тихменєвих Іполит не відмовився, але пообідати вже не залишався, бо було багато справ.

Почуття до Зини, що так раптово прокинулося по весні, тепер якось зблідло й ослабло. Правда, десь у глибині серця збереглися не знищені ще корінці, та служба, робота, втома від праці були певною запорукою, що це почуття не турбуватиме його. Іполита вабила яскрава й цільна Зинина вдача, її поривність і піднесеність, її здібність захоплюватись і палати. Його цікавила ця молода дівчинка, що на його очах перетворювалась на дівчину.

VI

Зина за час, поки Іполит її не бачив, стала ще стрункіша, ще чіткіша. Вона кинула дражнити його. В її вдачі з'явилися нові риси, розкрилися нові сторони характеру, замість того, щоб дратувати будь-кого, в ній прокинулося шукання самовизначення. Але їй подобалось зачіпати гострі теми, і вона не зупинялась перед тим, щоб називати речі своїми іменами. Якось вона розповіла Іполиту, що в одному фотоательє їй запропонували сфотографуватися голою, щоб зберегти пам'ять про своє тіло, коли воно було молодим, міцним і свіжим. Іполит не вірив, що вона могла це зробити, але дівчина сказала: "Я подарую Вам один із знімків. Ви виберете, в якій позі я більше Вам до вподоби". "Сподіваюсь, що Ви принаймні заборонили виставити знімки у вітрині чи, що краще, вимагали, щоб Вам повернули негативи?". "Навпаки, я збиралась спитати Вас, чи не підете Ви завтра зі мною подивитись на мої фотографії", – відповіла дівчина.

Зина вміла не рахуватись з умовностями, висловлювати різкі думки й обстоювати погляди, що могли шокувати й дивувати. Вона була надто розумна, щоб надавати будь-яку вагу й значення цінностям, що їх попередні покоління вважали за усталені правила, принципи, норми й мораль. Для Зини не було нічого забороненого, недозволеного, неможливого або ж недосяжного

Якось Мар'я Семенівна, Леся, Зина та Іполит розмовляли. Зина нападала на письменників, обвинувачуючи їх у тому, що вони менше знають сучасність, ніж намагаються те показати. Дівчина вважала, що коли письменник пише про падіння дівчини, як про якусь складну для цієї дівчини психологічну проблему, він ясно доводить, що не знає життя і що в нього цілком невиразне уявлення про дівчину нашого часу. Іполита турбувала присутність Мар'ї Семенівни і слизькість зачепленої теми, але Зина говорила далі. Вона сказала, що віддаючись чоловікові, дівчина взагалі не може чогось загубити. Іполиту стало смішно чути цю заяву од 17-літньої дівчини, яка зросла в замішенім родиннім оточенні. Дівчина говорила, що колись такі дівчата-покритки у книжках топилися з дитиною, а тепер є можливість йти в суд і подавати позов про аліменти. Мар'я Семенівна попросила Іполита не слухати Зину, бо дівчина насправді гарна й хороша: "Як послухаєш, волосся сторч стає, та Зина – людина чемна,

сумлінна, хороша та мила". Леся ж сказала до Зини: "Ти завжди говориш так, щоб воно ні на що не було подібне". А Зина відповіла: "Ти повинна знати, що я не переносю подібностей. Я волітиму краще неподібного: за неправдоподібне!" Дівчина закликала Іполита підтримати її, бути за неправдоподібне, і заперечувати всі правдоподібності. Але він розчарував Зину своєю стриманістю. Дівчина пообіцяла за підтримку обіцяного торік ведмедика.

Сестри розповіли Іполиту про поета Стефана Хоминського, з яким познайомилися цього літа на підмосковній дачі. Стефан Хоминський мешкав у селянській лазні, носив діравий плащ, мав вигляд хворої, виснаженої, не зовсім нормальної людини, цитував німецьких романтиків і проповідував вогневе оновлення світу в полум'ї революційного катаклізму, загибель старого світу й прихід світу нового. Зина навіть процитувала: "Шукаючи останньої істини, я, Стефан Хоминський, метр Гільдії деструктивістів, заперечую все правдоподібне задля вищої єдино істинної неправдоподібності".

Лесі Стефан Хоминський аж ніяк не сподобався: по-перше, він був розпатланий, неохайний і брудний, по-друге, якийсь гугнявий і, по-третє, надто чудний, мабуть, трохи навіть і божевільний. Він жив з того, що лагодив дачникам взуття й пас селянам худобу. Та робив він це дуже погано, і люди на нього жалілися. Він навіть попсував Зинині туфлі, не змігши як слід полагодити.

Стефан Хоминський уважав, що треба рішуче й остаточно розірвати з усім попереднім періодом поезії. Руйнація мистецтва є шлях до ясности, – така філософія Стефана Хоминського. В ідеальному царстві майбутнього, де все буде соціалізовано, не буде й не може бути фахових поетів, фахової поезії й літератури: там кожен чоботар може бути поетом і поет чоботарем. Стефан був київський. Він і з Семенком був знайомий, але Семенка за деструктивіста не визнавав.

Стефан також був художником, який намалював два автопортрети. Як розповіла Леся, на одному з виставлених полотен Хоминського було намальовано ніс, довге волосся, овал чола, перекреслений двома перпендикулярними рисами, збоку рот, а під ротом очі й люльку; до полотна було прикріплено підошву, дратву й чоботарські інструменти. На другому були намальовані схематичні куби корів і схематизований Хоминський, при чому справжнє сіно, приклеєне до полотна, справляло враження непотрібної навмисности.

На селянській лазні, темній, порослій мохом, напіврозваленій, де жив того літа Стефан Хоминський, було прибито дві дощечки. Один шматок дикту повідомляв про те, що "Стефан Хоминський, великий поет і художник лагодить взуття чоловіче й жіноче за поміркованими цінами". В дужках меншими літерами було додано: ("Ціни не потрібні"). А внизу: "Я їм усе". Друга ж дощечка була черговим фанфарним оголошенням Стефана Хоминського: "Тут мешкає метр Гільдії деструктивістів Стефан Хоминський. Він же – головний уповноважений надзвичайної комісії у боротьбі з літературною контрреволюцією".

Через злиденне життя Стефан того літа помер від злоякісної анемії. На похорони приїздили з Москви два-три його приятелі, поети й художники. А над могилою повісили

отії дощечки, що були на лазні...

Пішовши од Тихменєвих, Іполит думав про те, що Зина переживає певну кризу, шукає нових вражень і досвідів. Зустріч з Хоминським, очевидячки, відкрила перед нею всю привабливість пафосу деструкції, проповіді нищення. На переломі, коли вона з дівчинки робилася дівчиною, вона стріла цю незвичайну людину. Тепер Іполиту став ясним деструктивний сенс Зининих розмов про дівоцтво, падіння, недоторканість, що його в той вечір так уперто розвивала й обстоювала Зина.

Другого дня над вечір, повертаючись трамваєм зі служби і сходячи на площі перед оперним театром, Іполит зустрів Зину. Вона гуляла з собакою, але Іполит відразу зрозумів, що вона спеціально прийшла сюди, щоб зустрітися з ним. Розмовляючи, вони трохи постояли коло скверика. Дівчина запитала, чи йому не сподобалися її вчорашні розмови. Іполит не знав, що відповісти, бо був здивований відвертістю дівчини. Зина при всій своїй експансивності була замкненою натурою: вона не любила відвертості і рідко переходила на щирий тон. А тут сьогодні раптом, навпаки, це чекання на площі, шукання зустрічі, запитання, що натякає на одвертість! Трапилася хвилина щирості, якої треба сподіватися роками і яка не повториться, може, ніколи! Іполит не мав що казати. Вона зрозуміла його мовчання. А потім Зина призналася: "Я теж нічого не знаю!" Дівчина запитала, що їй робити. Іполит згадав, що все своє життя працював, тому рекомендував це і дівчині: "Працюйте! Шукайте праці, що була б Вам до вподоби". Але Зина лише посміялася. Вона сказала, що не хоче записатись на біржу праці, спробувати одержати картку безробітньої й шукати посади друкарниці в якомусь тресті. Дівчина мріяла вивчити китайську мову і поїхати в Китай. Звідти вона напише йому, коли він одружиться з Лесею. З цього часу й пішла ця, узаконена Зиною, фраза: "Коли Ви одружитесь з Лесею".

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

VII

Влітку 1924-го Іполит приїхав у Крим, де уже місяць відпочивали Леся й Зина з мамою. Чоловік влаштувався у тому ж готелі-пансіоні, що й Тихменєви.

Надворі і в кімнатах стояла спека. Якось Іполит приймав зранку душ, а Зина не давала йому спокійно помитися і стукала, щоб виходив, бо теж хотіла освіжитися.

О 8-ій ранку господиня пансіону Марта Борисівна подавала сніданок. Мар'я Семенівна завжди клопоталася, щоб для неї з дочками і Іполита була різноманітна їжа. Жінка любила переобтяжувати кожного дорученнями. Їй постійно було щось треба, чогось не вистачало. Наприклад, коли для всіх готували кефаль, Мар'я Семенівна просила господиню приготувати для неї також цвітну капусту. Продавець Мустафа, що торгував виноградом та берами, за проханням Мар'ї Семенівни мусив шукати у місті мускату олександрійського, рожевої шашлі, дамських пальчиків, груш, кизилу чи горіхів.

Після сніданку Іполит з дівчатами йшов купатися. Леся була обережною, від берега

не відпливала, а Зина могла відпливти від берега далеко, на пів години, на годину.

Якось Леся взяла на пляж Гетеву "Іфігенію в Тавриді", щоб почитати вголос. Зині було не цікаво слухати історію Артемідіної грекині. На її думку, геллени були простіші, суворіші і глибші, ніж ця сентименталізована чорнява, перефарбована з білявої Доротеї, Іфігенія, новий варіант Фавстової Маргарити. Зина не припускала, щоб грекиня простоювала, як це описує Гете, цілі дні, дивлячися на море, що відокремлює її від батьків, рідного дому, любих серцю людей; щоб вона нудьгувала за Батьківщиною. Іфігенія – це жрекиня суворої богині, що їй офірували криваві людські жертви. Зині ця справжня Іфігенія була більше до вподоби. Леся збиралася сперечатись, але Зина зайшла в море, щоб плавати. Вони з Іполитом заплили досить далеко, та дівчина була безстрашна. Їй подобалося "це почуття простору, великої одірваності, повної самотності в морській пустелі". Іполит переконав дівчину вертатися назад, бо чи приємно буде їм, допливши до берега, гукати човна, бо на останні десять хвилин сили уже не вистачить? Цей аргумент вплинув на Зину. Того дня Іполит з дівчатами зайшли випити молодого кримського вина. Після цього Зина запевняла, що їй хочеться поцілувати Іполита, але Леся ревнуватиме й не дозволить. Та хай він не губить надії, якось вона таки поцілує його.

У пам'яті Іполита особливо зберігся один випадок. Вони купили міндалю і, як звичайно, сіли в парку на дерев'яну лавочку. Іполит каменем трошив міндальну шкаралупу, а Леся й Зина вибирали зі шкаралупи зерна. Зина клала зернята Іполитові в рот. Раптом Леся, яка сиділа осторонь, почала плакати, зірвалася з місця і побігла геть. "Що з Лесею? Що це сталося?" – спитав чоловік у Зини. Вона зла й роздратована, скинула міндаль з лави й сказала: "Довели дівчину до сліз!" А потім побігла за сестрою. Другого дня Леся просила в Іполита прощення за вчорашнє своє поведження.

Місяць Іполитової відпустки промайнув, як мить. Коли він від'їжджав, дівчата проводжали його. Коли вже Іполит сів у машину, Зина підбігла до нього і сказала на вухо: "Коли б Ви більше бажали мене й були б зухваліші, я віддалася б Вам..."

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

VIII

Іполита турбувала невизначеність у взаєминах з Зиною. Він не міг поєднати тієї фрази, що її Зина кинула, коли він виїздив з Криму, та Зининого поведження у Києві. Можливо, у Криму вона хотіла тільки подратувати його, поставити в прикре, ніякове становище, викликати в ньому сумніви й хитання. Може, Зина знала, що для Іполита кохання було серйозною річчю, що він ніколи не фліртував і не вмів фліртувати, зважував кожне своє слово перед тим, як його сказати. Можливо, Зина хотіла побавитись з його серйозності й висміяти його стриманість вигаданим своїм визнанням.

Восени під час лекцій Зина бачила Іполитове бажання лишитись з нею удвох, його невдалі спроби побалакати з нею на самоті, але вона удавала, що нічого не помічає.

Могло здатись, що вона зовсім забула за той випадок.

На одній з лекцій у Тихменєвих на початку грудня 1924-ого року Іполит перевіряв письмові вправи учениць. Леся розв'язала завдання бездоганно, але в Зининому зошиті Іполит знайшов плутанину всіх формул і всіх визначень. Здавалося, дівчина забула найпримітивніші основи й правила. Коли чоловік перегорнув останню сторінку вправи, то побачив фразу, призначену винятково для нього: "Іполіте Миколайовичу! Завтра о 7-ій годині вечора я буду у Вас. Зробіть так, щоб мене у Вас ніхто не зустрів". Іполит відчув, що його серце тремтіло так, наче сірий патлатий ведмедик в руках маленької дівчинки. Чоловік мусив взяти себе в руки, стриматись, щоб не виказати схвильованості. Він наче взяв ведмедика з рук дівчинки і обережно поклав до шафи. А Зина, нічим себе не видаючи, сказала, що розв'язувала свою задачку в інший спосіб, як це робила Леся: "Що Ви думаєте, Іполіте Миколайовичу, про цей спосіб розв'язувати завдання? Чи не надто я ухиляюсь од звичайних математичних правил?" Іполит сказав якомога звичайніше: "Так, усе гаразд. Чудесно!.. Я давно сподівався, що Ви зумієте в свій спосіб розв'язати питання". Коли він виходив од Тихменєвих і у вітальні одягав пальто, то чув, як Леся питала сестру, що ж це за такий спосіб розв'язувати завдання. Вчитель швидко втік з будинку, хоч іще чув, що Зина подерла зошит.

Іполит готувався зустріти Зину: купив тістечок, пляшку портвейну й виноград, застелив маленький столик скатертиною й розклав тарілочки та серветки. Чоловік радів, що мала розв'язатися загадка, нарешті вони поговорять щиро. Та вийшло не так, як уявляв Іполит.

Вона прийшла, сіла, підібравши ноги, в кріслі і почала обдивлятися і обговорювати його кімнату. Потім радила, де купувати найкращі тістечка, бо ті, які купив Іполит, їй не подобалися. Замість портвейну вона хотіла бачити пів пляшки рожевого мускату. Розмова точилася так, ніби вони були в кав'ярні чи в фойє кіно, де густо набито різноманітної публіки і де не можна говорити ні про що інше, як тільки про тістечка та за раніше бачені фільми.

Хоч як Іполит намагався взяти ініціативу в розмові у свої руки, Зина міцно тримала її в себе. Вона усувала небезпеку слів, що хоч трохи натякали б на одвертість, або ж виходили за рамки звичайної балачки "на людях". Вона замкнулась, зачинилась у собі, зробила цей візит офіційним. Та вона зробила спробу подратувати чоловіка: її коротка спідниця трохи загорнулась і дозволила бачити ноги вище панчіх. Іполиту було не байдуже дивитись на оголене тіло. Він вважав, що дівчина розраховувала на те, що він потрапить на гачок, і коли він не зможе заховати свого хвилювання, тоді вона його висміє, одягне машкару дитячого наївного нерозуміння.

Іполит сказав їй, що вона сьогодні називала його людиною методичною й сухою, але те, що ми говоримо про інших людей, завжди є тільки самовизнання. Отже, це Зина надто твереза й розсудлива, надто методична. Поводиться не як дівчина, а як жінка, що багато бачила, пізнала й пережила. Вона рідна сестра стриманої й тверезої Лесі; та Леся перед нею не більше, як наївна мала дитина.

Зині сподобалася така характеристика. Вони випили портвейну, і Іполит подумав,

що час заговорити за те, що він хотів би сказати. Але чоловік не міг підібрати слів. Зина звернула увагу, що в Іполита було багато книжок, та він признався, що не читав їх, і книжки – його ненависть. Тож це хибне враження, що він книголюб, бо має багато книг. Іполит розповів, як якось завітав з приятелем до поета Максима Рильського. Іполит сподівався побачити добірні книжки, вишукані колекції поезій, зібрання творів, але в поета на розхитаній етажерці було лиш кілька книжок. Після цього приятель сказав Іполиту: "Поетові не потрібні книжки. Він носить в середині себе в потенції можливість усіх книжок усього світу". Іполит зробив висновок, що йому справді бракує слів, і цю недостатність він намагається заповнити, колекціонуючи книжки. Навіть один професор колись говорив Іполиту, що йому бракує ідей, бо здібності його технічні, прикладні. Він – працівник і практик.

О 12-ій Зина згадала, що треба йти додому. Іполит жалів, що за весь вечір нічого не було сказано. Він сказав дівчині, що сьогодні, як завжди, слова його зрадили, ганебно утекли. Тоді Зина простягла йому руку: "Ви сердитесь? Ви скаржились, тепер Ви сердитесь. Проте Ви не знаєте, що в мене добре серце. Сядьте на ручку крісла поруч зі мною, і ось Вам мої руки. Можете цілувати". Іполит поцілував її руки, але дівчина раптом сказала, що йде.

Провівши Зину, Іполит вертався додому. Було холодно. Якась повія запропонувала йому йти за нею. Він пройшов без відповіді. Іполиту хотілося, як псові бездомному, завити в порожній пітьмі од болю, від нудьги, з одчаю.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

IX

В ясні морозні січневі дні прийшло кохання. 12 січня Іполита в лабораторії покликали до телефону. Зина запитувала, чи він вільний сьогодні ввечері; всі їхні йдуть до театру, але в неї болить голова, й вона лишається дома. Чи не прийшов би він до них побути з нею?

Того вечора Зина віддалась йому.

Одного разу, коли Зина була в нього, Іполит дозволив собі досить обережно заговорити з нею за шлюб, за його обов'язок перед нею як жінкою, за ніякову двозначність їхнього становища. Зина розсердилась: "Ти гадаєш, що коли я віддалась тобі, то мова йтиме за шлюб? Ти помиляєшся! Саме тому, що я віддалась тобі, мова й не може йти за шлюб. Я не хочу шлюбу. Я й віддалась тобі, щоб знищити можливість шлюбу. Я хочу робити те, що хочу робити. Я не збираюсь виходити заміж". Іполит говорив, що він порядна людина, й не хоче, щоб йому хтось закинув, що він зробив якийсь ганебний вчинок. "Мені не потрібна твоя порядність", – сказала Зина. Вона говорила, що залежить лише від себе, і ні від кого більше. Вона хотіла, і віддалась. "На твою думку, – говорила Зина, – дівчина, що покохала, має взяти шлюб і стати заміжною жінкою. А для мене кохання є спосіб звільнитись од шлюбу, одруження, родини – всього, що зв'язує й може зв'язати мене і волю. Я хочу бути вільною й

залежати в своїх вчинках від себе й нікого більше".

Минув місяць і ще пів місяця, і від кохання лишився тільки холодний попіл, гіркий аромат полину. Прийти, лягти на спину, віддатись; потім піти, жаліючись на нудьгу. Нічого не дано й нічого не взято. Іполит бачив, що Зина нудьгувала, і його серце наповнював жаль і свідомість вини. Він картав себе, бо не вмів перетворити їхнє кохання в чисту прозорість щастя, розкрити для Зини в житті можливість нових просторів і нових ще небачених обривів. Вона сподівалась на щось більше, ніж кохання, але Іполит думав: що він може дати їй, якщо він проста, звичайна людина, надто звичайна для дівчини, яка шукає незвичайного, неможливого й неправдоподібного. Давні форми шлюбного життя порушено, нові ще не знайдено. Зину лякає перспектива вийти заміж і зв'язати себе, вона шукає нових обривів. Яких саме, вона не знає. Леся зовсім інша. З неї буде гарна, добра, розумна, лагідна дружина.

Настав лютий. У туманах, мряках Іполит бродив по грязюці, відчуваючи, що нікому не потрібний. Захотілось з кимсь побалакати, і він пішов до Василя Гриба. Іполит познайомився з ним за 1921 – 1923-іх, коли вони обидва викладали в одній школі, – він мову, а Іполит математику й природничі науки. До філології Іполит ставився негативно, як до науки нікчемної й порожньої.

Гриб умів висловлюватися дуже заплутано, двозначно, використовуючи іронічні пародії, серйозно-несерйозні поради. Іполит почував, що іронія йому особливо потрібна. Не називаючи прізвищ, Іполит розповів йому, що покохав, що щасливий; що хотів би відкритись з дівчиною, яку покохав, але на перешкоді до того стоїть химерне небажання дівчини брати шлюб. Почувши це, Гриб розповів про своє дитяче захоплення: він збирав папірці з цукерок. Якось навіть вкрав у крамниці цукерку, бо не мав грошей і не міг впрохати продавця. І все заради обгортки. Вдома батько сильно побив Василя, і хлопець пішов вішатись. Його вийняли із зашморгу, не сподіваючись урятувати. Він вішався не з сорому, що його спіймано на крадіжці або ж що його бито, а через те, що ніхто не захтів повірити у його пристрасть до папірців. Цукерки? Чого варті були для нього цукерки, коли він шукав рідкісних папірців. А потім Василь сказав: "Ваше нещастя, Іполіте Миколайовичу, полягає в тому, що Ви ніколи не вішались, не збирали цукеркових папірців і взагалі нічим не захоплювались. Ви не пережили якогось глибшого захоплення і тому не при звичаїлись ставитись серйозно до несерйозних речей і не знаєте того, що коли поставитись знов таки несерйозно до справ, нібито серйозних і важливих, то легко розкрити їхню химерну й невірну суть".

Іполиту хотілося б, щоб Василь хоч на хвилину кинув цю байдужість, свою манеру поєднувати "так" і "ні" і подивився на справу просто, без усяких розумових вихваток і словесних стилізацій. Іполиту здавалося, що Гриб не говорив, а проповідував, проголошував. "Ви таки дидак, Іполіте Миколайовичу! Вам доводиться проти волі дівчини настоювати на тому, чого ця дівчина не хоче, щоб Ви робили. Ви мені нагадуєте біблійного героя. Ви, як Самсон, мусите здійснити ворота й понести їх, хоч у тому жодної потреби немає, бо вони одчинені. Ви їх тягнете на собі, відчуваєте, що не донесете, що вже стомились і надірвались, падаєте й можете під тою вагою загинути.

Ви озброєні цілим арсеналом усталених упереджень та забобонів: поняттями про честь дівчини, порядність чоловіка, падіння, дівоцтво, шлюб. Вас турбує, що дівчина може нехтувати всім цим. Ви турбуєтесь за неї, а вона вважає, що Ваша стурбованість з-за неї то вираз невіри в її сили. Ваше поводження аж надто необережне й майже образливе", – говорив Гриб. "Ви розпочали сумнівну гру, в якій Ви наперед засуджені програти. Ви самі штовхаєте Вашу дівчину на шлях небезпечних вчинків". — "Я? Тим, що хочу попередити необережний крок?" — "Ви! Безперечно Ви, і ніхто інший!.."

Василь припускав, що дівчина віддалась не так із почуття кохання, як тільки з бажання знищити самий натяк на шлюб. Коли ж Іполит настоює на шлюбі, то нищить її ілюзію, що вона досягла того, чого прагнула. Вона почне думати, що їй треба зробити ще якийсь дальший, ще дивовижніший крок, щоб повороту назад уже не було остаточно! "Цього остаточного вчинку я б, Іполіте Миколайовичу, і берігся..." – рекомендував Василь. Також він радив йти дівчині на зустріч, усе приймати і не заперечувати.

Іполит з сумнівом поставився до тих заяв, що проголошував Василь Гриб. Проте чоловік не взяв на увагу одного: Грибова манера думати й говорити не відповідала Іполитовій натурі, поглядам, тенденціям. Але чи значило це, що Василь Гриб не міг зрозуміти когось іншого, подібного до нього, краще від Іполита? Тепер після всього, що сталося, згадуючи цю розмову з Василем, Іполит гадає, що зробив велику помилку, занедбавши його поради! Він мав рацію, а Іполит помилявся!

Х

Іполит прийшов до Мар'ї Семенівни, щоб просити Зининої руки. В родині Тихменєвих до останнього моменту не знали, кому Іполит зробить пропозицію – Лесі чи Зині. Його взаємини з Зиною лишались для всіх таємницею. При всій своїй експансивності Зина була натура потайна й самотня. У Тихменєвих схилялись до думки, що він швидше зробить пропозицію Лесі, не тільки тому, що вона старша віком од Зини, а також і тому, що її вдача, здавалось на думку всіх, більше підходила до його.

Поки Іполит розмовляв з матір'ю дівчат, Леся і Зина розмовляли. Леся говорила, що коли пропозицію зроблять їй, вона відмовиться, бо знає, що Зина його кохає. Зина говорила, що кохати нічого не значить, що вона кохатиме, кого схоче, його, другого, третього, усе одно кого; що вона кохає Іполита Миколайовича не більше, як і першого стрічного. Зинині слова здалися Лесі огидним блюзнірством, бо вона вважала кохання за святе й чисте палання, таємне й високе почуття. Зина взяла ведмедика з шафи і говорила до нього: "...хоч твоя Зина і є вже пів року за коханку марудного й чесного Оплика, та все ж не буде за дружину ані йому, ані кому іншому. Скажи це Лесі, хай вона іншим разом стерегтиметься балакати так багато, як сьогодні". У Лесі вирвався крик: "Зино, скажи, що це неправда!" Зинине визнання злякало її своєю несподіванкою: вона могла усього ждати від Зини, тільки не цього. Леся заплакала, але потім подумала, що Зина більше потребує піклування. Тож Леся запевнила Зину, що те, що Зина зробила, вона зробила тільки тому, що вона дуже кохає Іполіта Миколайовича, що все обійдеться, що все буде гаразд, що вони поженяться, що, вийшовши заміж, Зина

буде щаслива... Зина сказала, що заміж не піде: "Я зроблю так, щоб ні він, ні хто інший не могли і не захотіли гадати про шлюб зі мною". Леся перелякалася, що сестра вчинить самогубство, але Зина сказала: "... я зовсім ні на про яке самогубство не думаю. Отруїтись – це млявість, це для слабких душ. Ні, треба не себе вбити. Зумій, усе знищивши, жити цим".

Мар'я Семенівна відразу дала свою згоду Іполиту і покликала Зину. Дівчину почали шукати в квартирі. Загуркотіли двері. Забігали по кватирі. Чути було голоси. Шукали Зини. На порожній весняній сонячній вулиці вугільник гукав: "Голь, уголь, го-оль!..." Тоді вмить Іполит зрозумів, що все скінчено. Що сталась якась безглуздість, що повороту нема. Повернулась Мар'я Семенівна, а за нею прийшла Зина. Мар'я Семенівна урочистим голосом сказала: "Мила моя Зинусю! Іполит Миколайович прохає у мене твоєї руки. Я дала згоду. Що скажеш ти?" У Зини було надзвичайно бліде обличчя. Вона відповіла: "Я тільки що віддалась двірникові!"

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

XI

Минули роки. Іполит повернувся з Німеччини, де провів останні три місяці. Там він замовляв препарати, приладдя, посуд, літературу. Тепер його помічником у лабораторії був Панас Григорович, із колишніх фельдшерів. Це була надзвичайно працьовита та акуратна людина. Справи на заводі йшли дуже добре. Наступного дня Іполит планував відвідати Мар'ю Семенівну і Лесю.

У перший день свого приїзду з Німеччини Іполит їхав з Панасом Григоровичем трамваем і розповів, що за кордоном йому вистрелили в ногу. Панас Григорович здивувався, а Іполит коротко розповів про берлінську пригоду, про кафе-ресторан, де вечеряв і де невідома п'яна жінка стріляла в свого спутника, убила його і випадково, цілком випадково потрапила в нього двома кулями: одна в ногу, друга в бік. Та на щастя, німецькі лікарі вилікували Іполита. А Панас Григорович розповів Іполиту історію про свого сусіда Миколу Буцького. Цей чоловік – людина без певної професії, щоб звільнитись од аліментів, повів дружину до лісу, порубав її й закопав у заздалегідь виготованій ямі. Убивцю заарештували. Панас Григорович заперечував, ніби вбивство сталося через аліменти, ревності або ж якісь звірячі інстинкти Миколи Буцького. Буцьких, Миколу Севастіановича, людину лагідну й смирну, трохи, правда, фантазера, та його дружину, жінку тендітну й субтильну, виснажену через злидні, та все ж таки гарненьку, Панас Григорович знав років зо три з того часу, як вони переїхали до їхнього будинку. Спочатку вони жили непогано, а потім ставали все біднішими. Якось Микола жалівся Панасу, що не може бачити страждання дружини, її страдницьких очей, цієї мовчазної покори. Якщо кине її, вона помре з голоду й одчаю. Микола почував до неї кохання. І жалість, біль за її долю. Він питав Панаса, що ж робити, казав, що вирішив отруїти жінку. Згодом Микола навіть казав, що вб'є дружину, і зробив так, як вирішив. Тепер йому загрожує як не розстріл, то 10 років з суворою

ізоляцією.

Панас Григорович почував свою мимовільну причетність, бо він не зумів попередити катастрофу своєчасною порадою та потрібною допомогою.

Іполит і Панас Григорович приїхали у центр міста і зайшли у ресторанчик, бо Іполит чомусь почував себе самотнім. Але, увійшовши в ресторан, теплу, повну електричного світла залу, він відігнав похмурий настрій. Товариші стали розмовляти про вагітну жінку, яку бачили по дорозі до ресторану. Тією вагітною турбувалася її старенька мати, адже жінка виходила на вулицю, де було дуже слизько. Мати ж радила їй бути дуже обережною. Іполит вважав, що коли тверезо подивитись на справу, то прийдеться дійти висновку, що іноді там, де, на перший погляд, здається, що є любов, в дійсності ніякої любові немає. Це тільки вміло виконаний трафаретний любовний маскарад. Якби жінка зламала ногу, чи в неї стався викидень, то для матері почалися б важкі дні, безсонні ночі. До того ж дочка вже немолода, невродлива і, певне, на дитину, що має народитись, покладено багато надій та розрахунків. Як буде дитина, вона зв'яже чоловіка, зміцнить родину, чоловіку важче буде кинути дружину й розійтись.

Іполит навіть порівнював епізод з чоловіком, що забив свою жінку, з випадком, побаченим на вулиці. "Симпатії кожного були б на боці матері, що ж до мене, то я їх віддав би вбивці. Я порівнюю, зважую, перевіряю, і мені здається, що ця любов убивці чистіша й досконаліша. Вона самоцінна, ця його любов, до неї не замішано ніяких сторонніх цілей; в ній нема нічого низького. Микола Буцький гадає винятково про жінку, яку кохає..." - говорив Іполит. Він навіть хотів передати Буцькому передачу в тюрму. Та Панас Григорович сказав, що у його справі мали значення аліменти, що їх присудили б виплачувати жінці і разі розлучення. Бо у їхньому дворі говорили, що, мовляв, у Буцького є десь приховані золоті десятки.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу

XII

Ввечері Іполит розбирав привезені з Німеччини книги. Серед них, було чимало видань, присвячених Ніколо Макіавеллі. Були і німецькі коментарі до його творів та біографічні про нього досліді, переклади й оригінали, рідке й найкраще видання Макіавеллевих творів року 1813-ого та декілька томів з пізнішого видання року 1873-ого. У творах Макіавеллі зустрічалися сторінки, що на одній з них він з недосяжним красномовством вихвалює свободу та добродетельність, а на іншій - з неменшою вибагливістю навчає, як треба піддурювати, зраджувати і вбивати. Та одночасно Макіавеллі був гарний сім'янин, скромна й поважна людина. Любивши, вбити; убити, жаліючи, шукаючи милосердя, - Макіавеллі настоює, що ці неправдоподібні словосполучення не є безглуздя. Іноді обставини складаються так, що жорстокість людини суворі та неблаганні буває милосердніша од слабкодухості людини гуманної й лагідної. Іполит думав, що Микола Буцький, стверджуючи перед слідчим, що він убив з жалості, повторював давню істину. Не завжди любов буває м'яка й лагідна: іноді вона

буває жорстока й сувора. І часто в учинкові, на перший погляд, дикому й потворному, проявляється високий порив душі, відданої коханню.

Іполит чудесно виконав покладене на нього від заводу доручення, придбав для себе чимало рідких і дорогоцінних книжок, але не натрапив на слід Зини. Завтра він збирався йти до Марї Семенівни сказати, що, незважаючи на всі ужиті в цій справі заходи та зусилля, він нічого не досяг. Можливо, що Зина, приїхавши до Берліна, змінила своє ім'я й прізвище, щоб остаточно заховатись; можливо, вона випадково захворіла чи з нею трапилася якась нещасна пригода. Може, вона в когось закохалась, або ж кудись виїхала.

Минуло два з половиною роки з того весняного ранку року 1925, коли Іполит просив Зининої руки. Олександр Владиславович улаштував Зині можливість виїхати екстренно за кордон, бо Тихменєви сподівались, що ця поїздка й різноманітність нових вражень добре вплинуть на Зину. Але вона скористувалась з цієї поїздки, щоб остаточно розірвати з родиною й зникнути.

Мар'я Семенівна покладала багато надій на Іполитову подорож. Завтра чоловік планував офіційно просити Лесиної руки. Два роки спільного горя остаточно зблизили його з родиною Тихменєвих.

Іполит ще раз згадав, як в Берліні його поранили і раптом схопився: "То ж вона. Зина, Зина!.. Її очі, її, Зинині!.." Чоловік кинувся до своїх валіз, знайшов піджак, що в ньому був тоді в каварні. У кишені він знайшов записочку німецькою мовою: *Mein lieber Herr, bitte sehr*, пошануйте мене вечерею. Почерк був Зинин...

...У Берлінський кафе-ресторан Іполит прийшов ближче до вечері. З'являлась публіка: жінки, чоловіки, молодь. У гуркоті джаз-бандового вереску, в тремтінні негритянського там-там, в пафосній урочистості гобою, поблискуючи оголеністю пліч, пройшла повз залу струнка у гофрованій спідничці жінка. У неї розкішне, очевидячки фарбоване руде волосся, обличчя, на якому лежать ознаки цього плутаного безсонного "ресторанного" життя. Закинувши ногу за ногу, вона сіла за столик в окремій одгородженій кабінці, недалеко від Іполита, витягла золотий портсигар, запалила цигарку і замовила якогось аперитиву. Іполит не міг зрозуміти, скільки їй років: 20-30?

Для цієї стрункої жінки з рудим волоссям на ресторанный естраді здоровий і грубий негр в дикому захопленні долонею бив в барабан. Дивлячись в куток, де вона сіла, він саяв шокоядним масним своїм обличчям, тупотів ногами і, галасуючи, як божевільний, вигукував щось, чого Іполит не міг розібрати. Вона посміхнулася йому, і шоколадний негр, зістрибнувши з естради й схопивши з ближчого столика велику супову ложку, знов перестрибнувши на естраду, в азарті вистукував на стільці, в скажено швидкому темпі, під аплодисменти публіки. Коли він скінчив, оплески подвоїлися. Витираючи чорне спітніле обличчя білою хусткою, негр розкланювався в її бік.

Прикрившись аркушем газети, Іполит стежив за жінкою, в яку закоханий цей шоколадний, джаз-бандовий барабанний негр. Перед тим як випити свій аперитив, вона стерла помаду з губ. І коли випила, дивлячись у дзеркальце свого величезного

ридикюля, вона дбайливо підфарбувала губи кармінним гримувальним олівцем. Потім, примруживши трохи очі, почала обдивлятися залю, столик за столиком, пару за парою, чоловіка за чоловіком. Вона нарешті подивилась також і на Іполита. Її погляд зупинився на ньому. Вона дивилась непорушно, нібито дивлячись не бачила, ніби дивилась поза нього. Тоді чоловік не пізнав цих очей, він розсердився, одвів очі й закрився газетою. Хоч на мить блиснуло щось знайоме. За весь вечір він ні разу більше не подивився на цю жінку. Іполита не вабило ресторанне кохання. Він чув, як жінка кликала кельнера і наказувала подати папір і ручку. Написавши, вона передала кельнером записку Іполиту. Чоловік прочитав і сховав записку у кишеню. Він не дивився на жінку, а просто негативно похитав головою. Іполит почув, як вона замовляла стопку горілки: "Wodka!.." Потім до неї підійшов важкий, грузький, червоний напідпитку чоловік, типовий німецький бургер.

Іполит подумав, що ця жінка, яка посилала йому записочку з проханням оплатити їй вечерю, сьогоднішньої ночі не лишиться без заробітку. Іполит зробив замовлення і іноді позирав на столик жінки і чоловіка. Вони одсунулись в глибину кабінки й спустили порт'єру. Іполиту було видно тільки струнку ногу, прозорий чорний шовк панчішки й лакову туфлю з довгим гострим носком. Кельнер подавав їм найрізноманітніші страви й напої. Вийшовши з кабінки, вони танцювали фокстрот. Тоді продовжували вечеряти, вечеряли й пили. А потім...

Чоловік і жінка вийшли з кабінки. Іполиту здалось, що він держав її за руку й щось говорив, що вона розчервонілась од вина і нібито не хотіла йти. Раптом майнула криця. Іполит бачив витягнену руку: вона стріляла спочатку в живіт товстому німцеві, а тоді в себе, в порожню, в просторінь, в нікуди. Задзвеніло дзеркало. Хапаючись рукою за бік і падаючи на підлогу, Іполит бачив, як негр кинувся до жінки і вирвав у неї з рук револьвер.

Потім Іполит лежав у хірургічній лікарні, думаючи, що все це сталося цілком випадково. Він не поцікавився спитати за прізвище тієї жінки, або ж детальніше зацікавитись справою. Випадковий постріл, випадкова пригода! Хіба не все одно, хто ця жінка з ресторану, повія, що в п'яному розпачі захтіла стратити собі життя?

Може, це й не була Зина... Вона б не написала цієї гидкої записочки: "Mein lieber Herr, bitte sehr". Іполит розглянув записку. Але що це? Записочка, це - аркушик паперу, що його перегнуто й заклеєно. Трафаретні, непристойні слова, що так його збентежили, писані на заклеєній секретці. Іполит дістав і розкрив секретку. Там було написано: "Ми шукали неправдоподібних істин. І ми не нашли їх. Життя зламало нас. Нічого не лишилося для надій. Я гину. А Ви - я ненавижу Вас". Тепер у чоловіка не було сумнівів: то була вона, і це її почерк, милі Зинині каракулі, як у всіх самолюбних, гордовитих людей, різко скошені на лівий бік.

Іполит не розумів, навіщо була потрібна ця мерзенна, підла фраза повії про вечерю, чому, коли вона хотіла, щоб він пізнав її, вона не знайшла нічого кращого, як написати запрошення повечеряти. Чи, може, вона не хотіла, щоб він пізнав її, хтіла упевнитись, що він не піде на заклик повії? Коли так, то навіщо, написавши ззовні таке паскудство,

в середині вона написала ті слова, що їх вона дівчиною любила повторювати, її улюблені слова про істину й оману, про правдоподібне й неправдоподібне?

Зина обернулась в повію, тільки в повію. Вона не хотіла працювати, жити творчим життям, вона не повірила в творчу міць щоденної праці, в працю, що визволяє. Вона повірила в химеру свого я, своїх особистих путей, своїх відокремлених бажань. Зина заплуталась в шуканнях неправдоподібного. Все загублено, все знищено. Повороту немає. Все скінчено. Іполит думав про те, що вона не кохала його, вона грала в кохання, бавилась з коханням, перетворила його в арлекінадну витівку. Повія, повія, повія!..

Іполит дістав пляшку і пив склянку за склянкою.

Стислий переказ, автор переказу: Світлана Перець.

Авторські права на переказ належать Укрлібу